

9. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. - Kodeks wyborczy [Dziennik Ustaw. 2011. №21. poz. 112.](#) URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20110210112> (дата звернення 24.05.2020 р.)

*О.В. Новакова
доктор політичних наук, професор
кафедри політичних наук
НПУ ім. М.П. Драгоманова
(м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ НОВОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: АНАЛІЗ ПРАЦІ Ф.ФУКУЯМИ «ЯКИЙ РЕЖИМ МАЄ КИТАЙ?»

Дуалістичний характер глобальних інформаційно-комунікативних технологій та їх впливу на політичне життя приводить, з одного боку, до розширення можливостей демократичного урядування шляхом запровадження більшої відкритості та соціальної справедливості прийняття рішень, з іншого – спостерігається широка практика використання новітніх засобів для жорсткого маніпулювання свідомістю громадян, пропаганди та інформаційних війн. У другому випадку починає формуватися, так би мовити, новий, модернізований тоталітаризм з «цифровим обличчям». Дещо спрощеним та незбалансованим, але дуже яскравим прикладом такого тоталітаризму є Північна Корея. Мартін Вільямс, відомий журналіст та експерт з технологічного розвитку у аналітичній праці, підготовленій для Комітету з прав людини в Північній Кореї (HRNK), довів, що Кім Чен Ин та його режим використовують тотальний контроль над інформаційними джерелами, блокуючи будь-яку неофіційну інформацію про оточуючий світ. Дослідник зазначає: «Уся інфраструктура контролюється державою, а безпекові сервіси – глибоко інтегровані в управління мережею телекомунікацій» [1]. Програмне забезпечення смартфонів модифіковано для шпигування за користувачем, для комп'ютерів розроблена єдина програма «Червона зірка», що з визначеною періодичністю здійснює скріншоти екрану та надсилає їх до спеціального сервісу перевірки. Це далеко не повний перелік «інновацій» Північно корейського тоталітаризму, який домогся максимальної ізоляції власних громадян від альтернативної інформації із зовнішнього світу.

Більш витончений, глибокий та системний варіант нового тоталітаризму, на думку Ф.Фукуяма, створюється в Китаї. Сутність такої трансформації китайської політики та можливі виклики для сучасного світу вчений виклав у своїй праці «Який режим має Китай?» [2]. Ф.Фукуяма намагається відсторонитися від галасливих конфліктів, які нещодавно виникли у відносинах між США та Китаєм, і об'єктивно проаналізувати актуальні суспільні зміни китайського політичного режиму. Автор наголошує, що «хоча між правлінням Комуністичної партії Китаю сьогодні і династичним Китаєм існують певні точки наступності, є також важливі відмінності. Найважливішим з них є прагнення КПК Сі досягти такого рівня тоталітарного контролю над китайським суспільством, якого ніколи не робилося в попередній людській історії» [2].

Після реформ День Сяопіна в період з 1978 по 2012 роки в Китаї було створено потужний авторитарний режим розвитку, який забезпечив як певні особистісні свободи громадян, так надзвичайно успішне реформування, що вилилося в надпотужні темпи зростання економіки та добробуту. Ф.Фукуяма особливо підкреслив високий рівень інституціоналізації авторитарного режиму в цей період китайської історії: «Партія послабила контроль над економікою та державою і регулювала власну поведінку за

допомогою таких норм, як колективне керівництво, обов'язкове звільнення та регулярні десятирічні обмеження строків для керівників» [2].

Але з приходом до влади Сі Цзіньпіна почали відбуватися суттєві зміни, спрямовані на відродження старої маоїстської моделі. Роль Комуністичної партії була відновлена та посилена в усіх сферах життя суспільства, марксистсько-ленінська ідеологія під назвою «Думка Сі Цзіньпіна» була внесена до конституції та почала викладатися в кожній школі, значно поширилося використання поліцейського тиску на громадян.

І хоча, на думку Ф.Фукуями, нова ідеологія Сі Цзіньпіна ґрунтується переважно на загальних цінностях китайського націоналізму і не має таких цілісності, системності та мобілізаційного потенціалу, як Червона книга Мао, у розпорядженні нинішнього очільника Китаю є сучасні інформаційно-комунікативні технології, що створює нові потужні можливості. Зокрема, запровадження «системи соціального кредитування» створює потужне підґрунтя для контролю щоденних дій, слів та транзакцій підданих китайської держави. Як відмічає Р.Кріммерс з Лейденського університету Нідерландів, мета системи соціального кредиту представляє собою кібернетичний контроль, відслідковування поведінки людей та швидке реагуванні на небажані для влади вчинки. Все населення прагнуть поділити на «червоних» - благонадійних, та «чорних» - неблагонадійних китайців, які не мають права на доступ до багатьох громадянських прав, навіть таких простих, як подорожі або купівля квитків на потяг чи літак [3].

Оновлена пропагандистська система стала більш гнучкою, орієнтованою не стільки на відкрите насильство, скільки на позитивні стимули. Цільовою аудиторією інформаційних звернень китайського уряду замість селянства став задоволений економічним зростанням та поступливий середній клас. Але все це не зменшує рівня примусу та контролю над кожною можливістю або дією громадян Китаю. Важливим аспектом є також і вплив китайської системи кібернетичного контролю за населенням на інші країни світу, зокрема, через багаточисельні групи китайців, що живуть, працюють та навчаються за кордоном. Уряд Китаю прагне використовувати їх для просування зовнішніх інтересів власної країни. Це є виявленням, так званої «гострої сили» [4], яка представляє собою політику «досягнення конкурентних переваг за допомогою інформаційних операцій, кіберзагроз і маніпулювання новинним контентом мас-медіа й соціальних мереж ... Інструментарій «гострої сили» може включати спроби окремих міжнародних акторів управляти інформацією про себе в мас-медіа, освітніх і культурологічних системах іншої країни аби ввести в оману, або розділити громадську думку в обраній країні чи відвернути увагу від негативної інформації про себе» [5, с.68]. Така ситуація створює, з одного боку, загрозу дестабілізації соціально-політичного клімату в ліберальних країнах, а з іншого – формує упереджене ставлення до громадян китайського походження та звинувачення їх у подвійній лояльності.

В той же час, наголошує Ф.Фукуяма, Китай ще остаточно не сформував тоталітарне суспільство, система тотального контролю більше використовується в соціально-економічній, ніж політичній сфері. Вчений зазначає: «Режим є тоталітарним у прагненні, але не обов'язково в реальності. Ми не знаємо, наскільки ефективними будуть такі нові технологічні методи контролю, як система соціального кредитування. Громадяни Китаю все ще мають більшу особисту свободу, ніж громадяни Північної Кореї» [2]. Однак існує реальна загроза підсилення репресивного навантаження системи цифрового контролю за громадянами Китаю в сучасних умовах, коли темпи розвитку китайської економіки сповільнюються, а, відповідно, можливості для позитивного стимулювання населення зменшуються.

Стратегією Заходу у таких умовах, зазначає Ф.Фукуяма, повинно стати поступове економічне дистанціювання від Китаю та пошук нових партнерів серед країн, що поділяють демократичні цінності. Надзвичайний і повноважний посол України в Японії С.Корсунський в даному контексті слушно наголошує, що формування відносин з Азією повинно будуватися, як на прагматизмі у відношенні Китаю, так і намірах ЄС

активізувати співробітництво з демократичною частиною Азії, в першу чергу – з Японією [6]. Об'єктивно це створює хороші шанси для України у розширенні продуктивної співпраці з країнами Європи та США, використанні режиму вільної торгівлі з ЄС для розміщення на нашій території тих виробництв, які ЄС, США і Японія будуть виводити з КНР.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Як Південна Корея використовує інформаційні технології для контролю громадян. URL: https://tsn.ua/svit/strata-za-pereglyad-porno-ta-informaciyna-izolyciua-yak-pivnichna-koreya-vikoristovuyete-tehnologiyi-dlya-kontrolyu-gromadyan-1467561.html?utm_source=page&utm_medium=readmore (дата звернення 22.04.2020).
2. Fucuyama F. What Kind of Regime Does China Have? // The American Interest. Т.15. № 6. URL: <https://www.the-american-interest.com/2020/05/18/what-kind-of-regime-does-china-have/> (дата звернення 19.05. 2020).
3. Большой китайский брат. Как устроена самая мощная система тотального контроля за населением. URL: <https://lenta.ru/articles/2019/08/22/credit/> (дата звернення 14.05.2020).
4. Walker C., Kalathil S., Ludwig J. The Cutting Edge of Sharp Power. URL: <https://muse.jhu.edu/article/745959/pdf> (дата звернення 11.05.2020).
5. Копійка М. «Гостра сила» в стратегії інформаційної безпеки Китаю // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. №1(7) С. 68-80.
6. Посол пропонує розмістити на території України виробництва, які ЄС, США і Японія виводитимуть з Китаю. URL: <https://dt.ua/POLITICS/posol-proponuye-rozmistiti-na-teritoriyi-ukrayini-virobnictva-yaki-yes-ssha-i-yaponiya-vivoditimut-z-kitayu-349270.html> / (дата звернення 29.05.2020).

*П.М. Печерський
аспірант кафедри
політичних наук
НПУ імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)*

ПОЗИТИВНА ТА ПЕРСПЕКТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – КРИТЕРІЙ ВИМІРУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ У ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Важливою методологічною основою розуміння феномену відповідальності є філософські категорії «свобода» і «необхідність». Свобода поза межами необхідності породжує свавілля, всюдозволеність, волюнтаризм. Необхідність, узятя поза свободою, спричинює цілковиту нездатність суб'єкта до прийняття самостійних рішень, вчинення самостійних дій. Саме відповідальність дає змогу знайти оптимальну рівновагу між ними.

Відповідальність у суспільстві значною мірою постає як «обов'язок і готовність суб'єкта відповідати за власні дії і вчинки та їх наслідки» [1, с. 227]. Завдячуючи цьому забезпечується стійкість та впорядкованість суспільних відносин. А розмаїття цих відносин вимагає і різноманітності проявів, форм, видів соціальної відповідальності, які складають цілісну систему соціальної відповідальності, де досить специфічною підсистемою є відповідальність у публічному управлінні.

Тривалий час розуміння публічної відповідальності беззаперечно пов'язувалось із деліктним правопорушенням. Науковцями висловлювалася думка, що внаслідок реалізації